

Dan Andersson

**Kolvaktarens
visor**

LÄS EN BOKS KLASSIKER

Dan Andersson, född 6 april 1888 i Skattlösberg, Grangärde socken (nuvarande Ludvika kommun), död 16 september 1920 i Stockholm. Gifte sig den 19 juni 1918 med småskollärarinnan Olga Turesson.

Andersson växte upp under knappa förhållanden i byn Skattlösberg där fadern, småskolläraren Adolf Andersson och hans fru Augusta Scherp (tidigare lärarinna), arbetade i skolhuset. Byn ligger i de så kallade finnmarkerna i södra Dalarna, dit svedjefinnar flyttat för att bryta bygd. Dan Andersson hade sina anor på faderns sida från dessa finska nybyggare. Han kom första delen av sitt liv att liksom många i denna bygd bli diversearbetare, bland annat som skogsarbetare och folkskollärare. Det var svårt att försörja sig. Familjen hade funderat på att söka bättre utkomst i Amerika, dit Dan skickades som fjortonåring 1902 för att se om det fanns möjligheter för föräldrarna att ansluta. I ett brev från USA skrev han dock att det inte fanns bättre möjligheter för familjen där än i Sverige, varpå fadern bad Dan att återvända till hemmet.

Familjen Andersson flyttade från Skattlösberg 1905. Åren 1911-1916 bodde Dan med föräldrar och syskon åter i Skattlösberg, i Loussastugan. Han skrev en hel del berättelser och dikter under denna tid. Med säkerhet har stora delar av "Kolvaktarens visor" kommit till här.

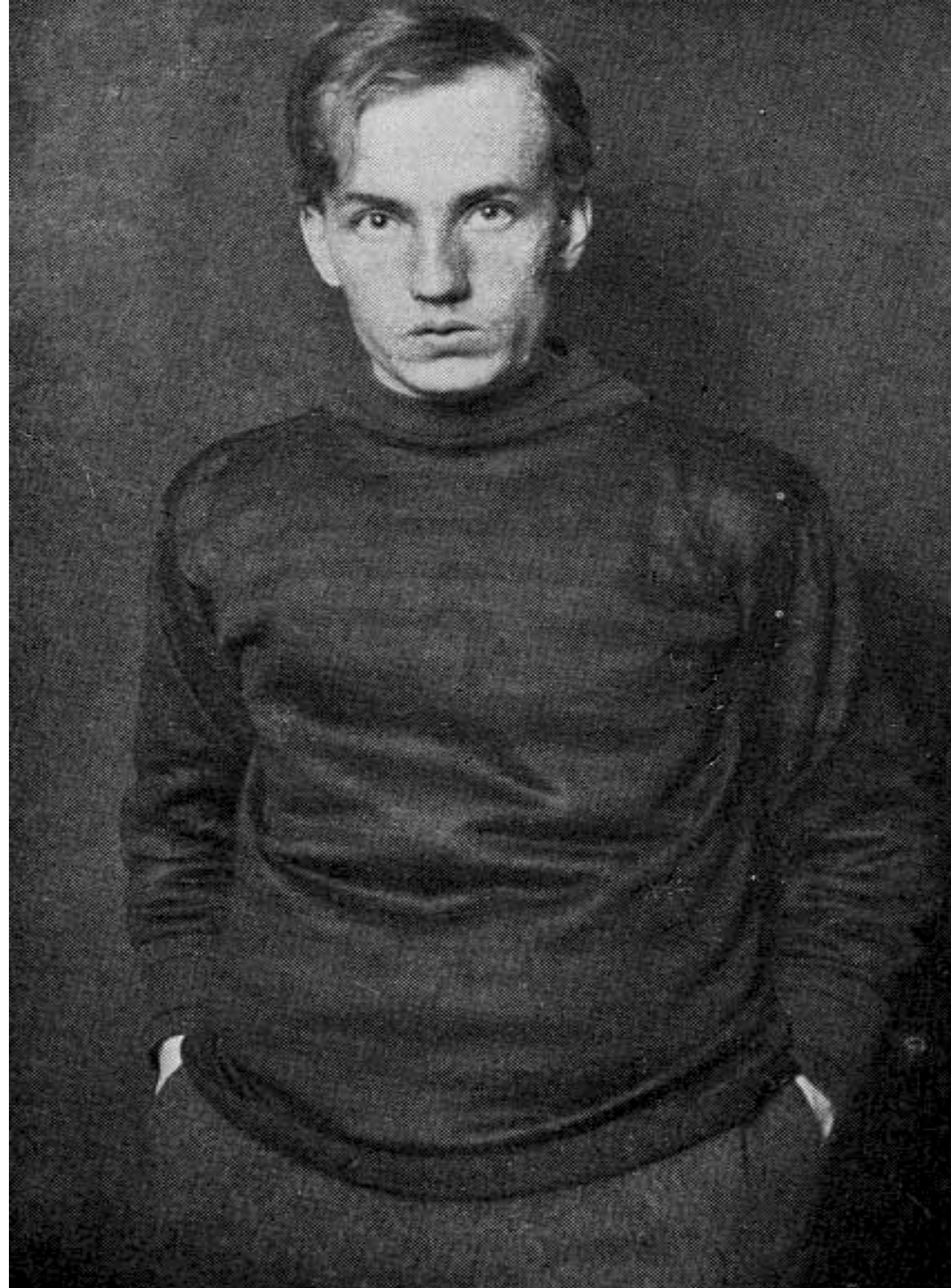
Under åren 1914-1915 läste Dan Andersson vid Brunnsviks folkhögskola. Från denna tid blev han verksam som författare, skrev dikter och visor, som nästan ett sekel senare ännu läses och sjunges. Han tonsatte själv några av sina dikter. Trots sin enkla bakgrund var han högt bildad.

Dan Andersson omkom 1920 på hotell Hellman i Stockholm, där han befann sig för att söka arbete på tidningen Social-Demokraten.

Hotellpersonalen hade rökt med cysnväte mot vägglössen och inte vädrat enligt föreskrifterna.

Dan Andersson ligger begravd på Lyvikens kyrkogård i Ludvika..

(Ur Wikipedia)

VISA VID KOLVAKTEN

(Mårdberget 14 december 1913)

Svart smyger natten kring stenströdda land —
somna ej, somna icke in!

Om du somnar kan du väckas av en helvetesbrand
och den brödlöses sorg skall bli din.

Kring rider vinden, klagande, kall,
bitande, stickande hård.

Hän över trädlösa vidder kör i vall
härjaren från Rolösa gård

.
Här vid din brandeld är han from som ett lamm,
bits ej, rivs ej en gång.

Mumlar och viskar och smeker sig fram —
vaggvisemild är hans sång.

Lyssna ej till sången, värna ditt bröd,
väktare, tills vakten du gjort!
Snart stiger solen i blodglans röd
ur de östliga skogarnas port.

Då får du glömma din ödemarxsnöd —
somna ej, somna icke förr!
Då får du sova och drömma dig död
bakom kolkojans sotiga dörr.

KOLVAKTAREN

Tåligt, manligt vakande,
kärlig sömn försakande
vakt vid kolen satt.
Spröda, hårda händerna
röra lamt i bränderna,
som gnistrande och glödande,
av röda flammor flödande,
ge ljus åt snårens natt.

Röken kväljer kvävande,
nät av ångor vävande,
het och stark och frän.
Kolen kallna klingande,
knäppande och ringande,
i höga svarta hoparna
vid askbeströdda groparna
emellan frusna trän,

Långa äro stunderna
långt i ödelunderna,
mil från folk och hus.
Rävarna gå jagande,
skallen gnälla klagande
som hungergråt från skogarna
och hagarna och slogarna
och frusna hedars grus.

Glatt från gula lågorna
flyta värmevågorna
mot mitt breda bröst.
Flammorna gå lekande,
skänka kärligt smekande
värme åt en frysande
och med glädje lysande
sken till ögontröst.

Snart är morgon gryende,
då gå jättar flyende
ned till Hanga hed.
Där är lugnt bland enarna,
där är bon i stenarna
där bli trollen räddade,
i djupa gömslen bäddade,
vid aldrig vandrad led.

GENGÅNGARE

Är du ensam vid din mila i din koja i kväll,
håll öppen, håll öppen din dörr!
Under glittrande stjärnor över snötäckta fjäll
komma vi, komma vi som förr.

Vi ha sovit redan länge i vår kyrkogårdsvrå
och vilat våra gammalmansben —
vi ha vaknat för att skönja om himlen är blå,
för att värma oss i månens sken.

Under stjärnornas ögon må vi samlas till ting
medan nordvinden härjar hård,
må vi bänka oss ned i en domarering
på din fridlysta kolaregård.

Ty vi vandra, vi vandra och hava ej ro
i de gravar som svälten har grävt,
och fast friden var djup i vårt jordbyggda bo,
vårt hat har den aldrig kvävt.

Och vårt hat är ett vandrande dödmanshat
som skall spöka tiderna ut,
och vår sorg är en tårlös sorg, kamrat,
och vår jämmer är utan slut.

Men ve oss, för sent ha vi gått ur vår grav
för att krämares domare bli —
de män som skuro vår plågas stav
äro döda och vandra som vi.

PAJSO

Du åldriga Pajso,
som leker så ystert
bland fallande dammar
och rännor som brista,
du sjunger väl ännu
din ödemarks sånger
när böljorna runor
i hållarna rista.

Du sjunger väl ännu,
som förr du har sjungit
i tvåmilaskogar
och sandiga dalar,
din ensamma färdsång
för den som förstår dig
och tigande lyssnar
när vildmarken talar.

Du hastat från bergen
och letat dig vägar
i ödemarksnätter
och solvarma dagar.
Du vilat i timmar
vid slumrande tjärnar,
och badat i solljus
i vårgröna hagar.

En hymn för din frihet,
en sång åt din ära,
du åldriga Pajso,
jag sjunger i natten,
när uvarna ropa
av brånad och hunger,
och granarna nicka
vid sorlande vatten.

BENKVARNEN

Det står ett gammalt ruckel vid Hattmomarjaån
det lägsta och simplaste på orten,
dit vandra hundra hästar och karlar fjärranfrån,
och välta sina benlass i porten.

Och mjölnaren är gammal och vet vad han vill
och tröttnar väl aldrig att mala —
när han vilar sig då lyssnar han leende till
hur de dansande stenarna tala.

Och han säger att när stenarna dansa över ben,
som ha slutat att hoppa eller springa,
så sjunga de, så klinga de som klockor av sten,
till en rofull begravning de ringa.

Och han säger att hans kvarn är som människans liv:
Ett evinnerligt snoende öde,
Och att kugghjulens gnissel liknar trätor och kiv,
Men att benmjölet liknar de döde.

Ty det lägger sig att sova när vandringen är slut —
det sparkar ej mera eller hoppar;
av det spröda och hårda som funnits förut
finns blott snövita, stoltfina kroppar.

Och om somliga gå ut till en darrande dans,
till den sista och gladaste av alla,
Om de skimra som pärlstoft i aftonens glans
så tröttna de snarlikt och falla.

Kanske stundar det uppståndelse till kommande vår?
Kanske spelar det och viskar i träden?
Det som dog för en vecka sen och maldes i går,
kanske gungar det till nästårs i säden?

Men stenarna gå evigt sin gnisslande gång,
och dammet bolmar skyhögt i porten,
och mjölnaren säger att benkvarnens sång,
är den gladaste som sjungits på orten.

I TIMMERKOJAN PÅ SAMI

Lustigt är vid elden i becksvalt natt,
när vindar genom takhålet blåsa
och gripa de hoppande lågorna fatt,
medan skogarna mumla och flåsa.

Kölden går på smyg kring jordklädd knut
och letar sig in för att bita;
hittar nog in — när elden brunnit ut
kläder frosten väggarna vita.

Tunga av vår möda, i trofast lag,
vid flämtet från torrvedsstumpar
tills kölden går på väckning, långt före dag,
vi sova på risklädda klumpar.

Hård var den lott vi dömdes att få —
målet — det må Herren förklara!
Dimmor som driva, och moln som gå,
ingen kan säga vart de fara.

Ammat i de fattigaste skogarnas famn,
rått blev vårt liv, och mulet.
Män utan vänner, folk utan namn,
gnisslande kuggar i hjulet.

Aldrig må vi kalla vårt öde hårt,
vi som äga värme och föda!
Många äro utan och hava det svårt —
— fridsammast hava de döda.

DEN GAMLE

Ur de djupaste djupen jag kämpat mig hit,
se, jag kom från de eländas ort,
och vad undrar du då att min hjässa är vit
när en sådan vandring jag gjort?

Och vad undrar du väl att den skälver min röst?
Det var annat i visornas år.
Jag har levat ändå, vare detta min tröst
när att glömma jag äntligen går.

Den skall sluta att stappla, min styvnade fot,
och mitt hjärta skall sluta att slå.
På min grav skola vildmarkens blommor slå rot
medan dagarna komma och gå.

DÖDEN

Långt från bygden, i storskogens innersta gömma,
i min koja på Sami, vid de mörknande glöden,
har jag mött den starkaste, talat med döden,
och han kom för att lära mig vila och glömma.

Och jag sade till honom : — ”Du de sovandes broder,
du må kalla dig stark, du må komma och fara,
du är dröm, du är rök, ett begrepp är du bara,
och en trött mans tanke är din skröpliga moder.

Och är du det icke, vill jag bedja dig svara
på din egen och livets pockande gåta:
varför intet blir sanning, varför människor gråta,
varför starka och unga till graven fara?”

Och hans tal var som ängarnas lenaste honung
och hans ord voro sövande, starka och tunga,
som när asplöv till avsked om höstarna sjunga
hördes talet från nätternas vandrande konung.

”Du stirrar mot jorden, som gömmer och söver,
och den är det djupaste, största och sista
och en gång när ögonen frågande brista
är jorden det svarta svar du behöver.”

*

I min koja på Sami, vid min slocknade pipa
som en drömmare hörde jag gravmannen tala,
och när allt blivit intet kan han ensam hugsvala,
då är lätt att hans sövande sanning begripa.

EN SVANESÅNG

Jag står vid vägens sista, höga grindar,
och kring mig blåsa kvällens svala vindar,
och innan solen purpurröd gått ner,
jag hunnit upp min längtans högkvarter.

Jag ser på livet som på sländors vimmel,
inunder sommardagens höga himmel,
och längtar att vid dagens skumma slut
få falla i det stora mörkret ut.

Mitt liv, min kraft jag gav åt blodets strider,
och tackar glatt för gångna kämpatider,
för alla heta slag på solbränt grus
och segerfesters jubeldränkta rus.

Jag hör en storm som går på vingar tunga,
och midnattsåskans vita blixtar ljunga.
Hell, tordön, hell! Jag svänger högt min hatt
och hälsar livets svala avskedsnatt.

Nu stundar fest, nu varslar uppbrottstimma,
då fri och frälst jag upphör att förnimma,
och stiger i det namnlöst mörka ner —
och jublar, faller, ler och finns ej mer.

DU LIV...

Du, liv, vad du ändå är ensamt armt
mot den dröm vi drömde om dig!
Och dock ha vi älskande ärligt och varmt
sått rosor vid villande stig.

Sått rosor, sått med vår bäste vän,
att vattnas av dalarnas dagg —
men gingo en höstdag den vägen igen
och blödde av nässlor och tagg.

Du liv, vad du ändå är ensamt långt,
när du växer i skuggat ljus!
När knopparna torka och hava det trångt
bland kullar av sollöst grus.

Du sjunger oss sånger att sorg är kort,
låtsar trösta när sol går ner —
men hav dina visors buller bort,
jag orkar ej höra dem mer!

Här somnar en man från sitt eget ve,
här slutar ett djur sin strid —
du liv, det var allt du hade att ge
och detta är dödens frid.

GUNNAR VÄGMAN

Jag har sett honom sitta bland unga
invid dörren på hemjord stol.
Jag har hört Gunnar Vägman sjunga
till sin gnälliga gamla fiol.

Jag kan minnas den reslige finnen
och hans blick under buskiga bryn,
när han drog sina fagraste minnen
från sin ungdom i Mattina-byn.

Det var skämtsamma låtar från logen
och visor han själv hade smitt —
han var gammal som bygden och skogen,
och hans hår var glesnat och vitt.

*

Har du lyssnat när topparna gunga
i förhöststormarnas sus ?
Eller hört Gunnar Vägman sjunga,
som han sjöng när han fått sig ett rus?

JAG VÄNTAR...

Jag väntar vid min stockeld medan timmarna skrida,
medan stjärnorna vandra och nätterna gå.
Jag väntar på en kvinna från färdvägar vida
— den käraste, den käraste med ögon blå.

Jag tänkt mig en vandrande snöhöljd blomma,
och drömde om ett skälvande, gäckande skratt,
jag trodde jag såg den mest älskade komma
genom skogen, över hedarna en snötung natt.

Glatt ville jag min drömda på händerna bära
genom snåren dit bort där min koja står,
och höja ett jublande rop mot den kära:
Välkommen du, som väntats i ensamma år!

Jag väntar vid min mila medan timmarna lida
medan skogarna sjunga och skyarna gå.
Jag väntar på en vandrerska från färdvägar vida
—den käraste, den käraste med ögon blå.

TILL KVINNAN

Jag ville vi kunde mötas, du och jag,
i glans av solsken och röda rosor en sommardag!
Till jordens ära skulle vi sjunga en hög sång
om allt som i varandet växer och sist dör en gång.

Den sången skulle vi lära, du och jag,
av livet, när självt det sig formar med kraft, med lag,
och kallar allt format till hård, sträv strid,
och till lön för stridandet bjuder bortdöendets frid.

All marken som rör sig och myllrar av livslångt kiv,
och bin som surra och blad som svälla av liv,
av liv, de skola sjunga i takt med oss och sjunga som vi,
och sjunga med oss det levandes visa, hög, fri.

I sången skulle vi leva stort, glatt,
förutan hopp och förutan fruktan för död och natt,
med fröjd skulle vi tråda en lätt dans
vid spel av himmelens vindar i röd aftonglans.

Och sedan, sedan falla vi tätt till jorden ned,
som gräs när höstens frost går härjande vred,
och över oss skulle livet sjunga en hög sång,
men vi skulle evigt glömma att vi levt en gång.

MIN VÄG

Min väg ligger ut genom Hagberga grind,
och där skall jag möta en kvinna. —
Från Torsmyren irrar en hård vind —
stjärnorna, stjärnorna brinna!

Min kvinna! Du är nog en snara!
Du är stark, du är mognad och fin,
och mitt heta blod det må vara
mitt eländes skummande vin.

Vad allt kan väl hända oss bägge i natt?
Oss, törstiga, hungrande själar!
Under tumlande rus och små virriga skratt
kan vår kärlek oss göra till träl.

Jag skall låta förnuftet fara,
jag skall säga dig kvinna: giv!
Men giv som en gåva, bara,
som en skänk åt mitt fattiga liv!

Jag önskar jag vore som vintern kall,
kunde andas med frost som natten,
men jag vet att om kärlek jag tigga skall,
som en sjukling tigger om vatten.

Och ljuvt är att höra i vinden
viskas sitt eget namn,
att smeka den hetaste kinden
i den starkastes farliga famn!

Ty vet, att jag girigt tar vad jag får,
det må bära — bära eller brista.
En slav av mig själv, lik en träl jag går
att spika min frihets kista.

Ty du kunde bli mor, min kära,
för ett rus som kommer och går. —
Det är synd om kinder så skära
skulle bleknas redan i år.

Nu kommer du, fyllig, varmblodig, stark,
din drömväg i spökenas timma. —
Fullmånen vaktar över hårdfrusen mark- —
stjärnorna, stjärnorna glimma!

TILL ASTRID DOLORES VID SKILSMÄSSAN

Mitt öde blev mig svårt
att släpa och bära —
jag flydde till Roomi och tände en eld,
ville vila från livet där.
Jag sett dina tårar,
jag hade fått lära
att du tigande hållit en annan kär.

Mitt i berglandets vår
stod en sorg vid min sida
och jag hade för gästen ej plats och namn —
ville släcka min eld och gå.
Jag var trött att älska
och att ensam lida
av en törstig kärlek,
och sade så:

Nu farväl! Det är kväll
kring dalar som blomma —
min eld lyser varmt, skimrar gult och rött
i majnattens bleka ljus.
Till tröst har jag tänt den,
och till dagar som komma
är väl gräsvallen svartbränd
och blommorna grus.

Men jag önskar jag haft
ett barn med dig, kvinna,
liv av mitt liv, blod av mitt,
när jag ensam att lida går.
Som jollrade med mig
och om allt kunde minna,
som jag törstande drömde
i rosornas år.

BOTGÖRAREN

Min synd är allt för tung att bäras mer —
i säck och aska vill jag kläda mig.
Med ansiktet mot jorden tyst jag ber,
när kvällen svalkas kring min pilgrimsstig.

Du Jahve, Buddha eller Nazaré —
vem av er härskar, vem av er är till?
Jag biktar gråtande för det jag ej kan se,
och gör av nöd det som jag icke vill.

Och kring mig ser jag ögon utan sorg,
och visa män, som skämta bort sin tid,
men själv jag ligger fallen på de gladas torg
och ber till intet om en droppe frid.

Och kanske skall jag stärkt och renad gå
Min morgonväg i solens klara ljus,
och aldrig ångra att jag då och då
föll ner på knä i vägens heta grus.

Men kanske skall jag glad vid nattens slut
gå ut till spel och dans som förr jag gått,
och kalla Gud för spöke som jag gjort förut,
och räkna synd för rätt och rätt för brott.

Ni gudar, dömer mig ej allt för hårt,
ty utav eder hand sker allt som sker.
Och leva är mig tungt och dö är också svårt,
när ingenting jag vet om döden och om er.

SIZZI

Han föddes vid Lasso, där löjorna stimma
i vågor, som glittra likt pärlor och vin.
Han kom i det gulaste månljusets timma
till stränder, där ängsgräset blommar som lin.

Han döptes av vinden, som for genom gräset,
till "Sizzi av Lasso" av springarnas ätt,
men kallades hare av folket på näset
och dömdes till döden av jägarnas rätt.

Och dagögat, höken, såg skarpt där neröver:
"Det rör sig, det prasslar i strandlinjens blom,
jag seglar väl ner när ett mål jag behöver,
jag skjuter — det kan ej bli värre än bom!"

Och nattögat, räven, gick fram och gick åter:
”Kan undra var Sizzi i kväll håller till?
Kan undra, om liten går vilse och gråter,
han kan dock få sällskap i natt om han vill,”

Men Sizzi gick glad genom ängar och hagar
och gömde sig djupt in i Råmyra skog,
och bort flögo sommarens rosiga dagar,
och Sizzi fick leva, förunderligt nog.

Och vintern slog bro mellan stränder och öar,
där lövskogens grönska låg vissnad och strödd,
och vit över slogar på infrusna öar
och vit över ängen, där Sizzi var född.

Då travade döden en dag genom skogen
med herregårdskoppel och blanka gevär,
och jakten tog fart uppåt Hagbergaslogen
och gick nedåt Lasso och stannade där.

Där hörde vi ekot av smällarna sjunga
kring Lasso, kring dalen och skogen och sjön,
där fick han ett skott genom flåsande lunga
och blodet rann rött på den gnistrande snön.

Vid Lasso, där isarna råmande brista,
vid foten av Kvarnklintens vissnade fur,
där tumlade Sizzi omkring i det sista,
där stannade drevet, där blåstes i lur.

ONDA TANKAR

Att vara skald, profet, och nödgas bo på gatan,
och aldrig veta när ens strid tar slut,
det är väl dock att slåss med själva satan —
och himlen vet väl knappt hur länge man står ut.

Det blir till trots, det kan bli blod och tårar,
bli knytnävskamp i kväll och död i morgon dag,
men aldrig får det bli till sorg och kvinnfolkstårar
— jag är dock intet barn och ingen kvinna jag.

Och detta kallar jag att fiska hela natten
och aldrig få till lön ett enda litet grand,
att färdas utan ljus på stora, mörka vatten,
men aldrig, aldrig se den minsta skymt av land.

Men finner man en dag min kalla krop bland döde,
då blev det väl min lön att fredligt ligga där —
då är jag dock en man, som kämpat ut mitt öde,
det är väl dock min rätt att vara den jag är.

GÄSSEN FLYTTA

När de gamla såren heta tära,
när din kind är vätt av ensamhetens gråt,
när att leva är att stenar bära
och din sång är sorg som vilsna tranors låt,
gå och drick en fläkt av höstens vindar,
se med mig mot bleka, blåa skyn!
Kom och stå med mig vid hagens grindar,
när de vilda gässen flyga över byn!

VISA, TILLÄGNAD ALL ÖMKLIGHET

Sorg, du är ömsom sjukdom och svek,
plåga för kroppar och själar.
De svaga dö i din hårda lek,
de starka gör du till trälar.

Trotsa jag vill dig med dans och sång,
vägra din brygd att smaka;
sova vill jag när natt blir lång,
bäst du vill får du vaka.

Gäckas dig skall jag, smäda dig fritt,
slänga dig bort från min skuldra,
har du befallt mig: tig och sitt!
skall jag stå upp och bullra.

Kom, jag har grävt dig en fridsam grav,
dit skall du rödögd ramla.

Glatt med min järnskodda tiggarsstav
skall jag fösa dig dit, du gamla!

Glatt på din grav skall jag tråda en dans
och på din vård skall bli skrivet:

Vila i frid, du min andes svans,
hindrande bihang till livet.

SISTA NATTEN I PAINDALEN

Är jag djur eller människa, sot eller jord?
Lika gott! Jag vart liggande här i min svett.
Jag är kolare Berg — och tro mina ord :
Jag har levat mej mätt — jag är född fyrtiätt!
Och min kvinna är gammal som jag
och stultar kring golvet på styvnade knän
och väntar vid tynande torrvedsträn
på sin egen förgängelses dag.

Min Gud! Min mila röker som förr,
och själv är jag färdig att dö!
Det går glimtar av grått framför kojans dörr —
det är snöljust — det kanske blir tö!
Mina minnen mumla i natt,
de snubbla i bråtar och springa i skogen
och ute vid myren i Birgareslogen

hör jag rävarnas skall och skators skratt ...
Åh— det rosslar — det brinner, mitt bröst!
Och nu skiner väl hundra stjärnor över Painsdalens
snöiga höst. —
Jag minns hur isarna vräktes om våren, mot skären
kring Kerstulaön —
Får jag se det mer, ska jag tacka dej Gud, för en
glimt av den smältande snön !

Åhå! Gamla *Jann* kommer snubblande hit.
Du är mager, krake, och ryggen är vass,
och din skabbiga päls är som knivstål vit.
Har du flyttat ur kärret vid Tervo—Lass?
Du minns att jag sköt dej och lade dej dit?
Vi slet allt satan — nog hade vi bäst
när vi sov som gråsten, husbonde och häst!
Men när blodröd morgon gick över i dag, järnbister
som krita vit,
eller höstens slagregn som rinnande is
ur de rötvtåta skogarna hällde,
och var timme var vass som ett rapp av ett flätat,
svidande ris,
då lärde vi, du och jag, vad slåsskamp som livet gällde.
Och jag piskade dej — min Gud! Om jag inte haft
ondska och mod

att pressa ur kampkroppen sakta hans sista fattiga
blod,
så hade du inte gått — och då hade vi svultit ihjäl —
för en slav beror av sin herre, och en herre beror
av sin träl.
Du, *Jann*, gick för sakta med lasset, och jag — jag
svor och slog,
och Gud, som vet hur fattig jag var, han förlåter
mej nog!
Jag vart avlad i trasor och sot, och i fattigdom
avlade jag
de barn, som glömt sin mor och far och bittra
barndoms dag.
Och min farfar och farfars far var fattiga, svultna
som jag,
och i helgnätter, gnistrande klara, sina milor de
klubbade till
och drucko som jag sin surmjölk och stekte sin sura
sill — — —
*Men allt vatten jag drack, all min värk och svett,
allt jag frös och led har vår herre sett —
och hans vilja är stor — och han gör som han vill.*

Min hustru, Mari, räck mej, handen — får jag säja
farväl åt dej ?

Men jag minns — du är hemma i kojan, vi två ha
timrat hop.

Och du kan inte höra min röst och mitt sista
rosslande rop!

Och du kanske ängslas och tänker och kanske du ber
för mej?

Du är mätt på att lida och leva, du är nöjd och
gammal och slö —

du har lärt dej att inte gnälla när utlevat folk
ska dö ...

Det var värst den där svarta hösten, när först du
skulle bli mor —

och det värsta är: jag var ond och jag trätte nog
och svor.

Men jag minns inte att jag slog dej, kanske gjorde
jag det ändå? —

Du fick aldrig tid den hösten att se om skyn var
blå eller grå!

Minns du muren av kullrig gråsten? Du har svettats
en smula för den!

Du bar ämbar på ämbar med murbruk, och då var
du havande än!

Du var bara en krokryggig slav åt en stackars
släpande man — —

Kan du bedja, så be för mej, hustru — för själv tror
jag inte jag kan.

Minns du rågen du rodde i rasande storm?

Mellan drivis som brakade, sjöar som slog,
du höll åran hårt som satan den natten,

och döden såg dej och han kände nog
dina händer av järn, dina armar av stål,

som höll slagsmål med Tärnsjöns vrålande vatten.

Och jag vet nog, Mari, att när gubben är död,
då med skruppna och hårdnade händer

ska du binda en lingonriskrans,
att läggas på locket till hemgjord kista,

och följa din arbetskamrat i det sista.

Det river och sticker, mitt brinnande bröst,
och i feber bränner min bengula kind ...

Och det vore ändå som en dödsens tröst
om här blåste en lenande sunnanvind. — —

Jag ser stjärnor tändas, de tändas allt fler

och det sprakar i milan och röken slår ner — —
som en trasa att hölja mej — kan jag gå opp?

Ska jag laga min mila än en gång?
Genom paltorna silar sej sotblandad svett
och beckar dem fast vid min trästyva kropp ...

Nu lider det — nu hör jag klockklang —
Nu börjar min sista musik —
nu ringer ett dödens helgsmål över Voimas isiga vik.
— — — — — — — — — — — — — — — —

Och prästen går före till altarets bord,
och klart hör jag livsens eviga ord:

***Att helig, helig är herren Gud
och jorden är av hans härlighet full — —***

Det förstår inte vi, som ha brottats med nöden,
i höstnätter, svarta, som sot, som döden — —

Si, människor födas och leva en tid
och gå till sitt rum och äro ej mera,
och djupt ner i jorden kropparna frysa,
i gravarnas klibbiga, jäsande lera,
men anden så högt som stjärnor lysa
far uppåt på snövita, skinande vingar!

Jag ser stjärnor slockna, de slockna allt flera —
och mitt bröst sej häver i dödskampens möda,
och det hamrar i hjärnan — jag är dödligt trött — —
Men ginge en storm över Harja skär

så bad jag den hälsa till kojan där — —
Nu är mörkret som beck — har jag redan dött? — —
Och lik kallnat järn känns min sotiga kind.
Nu stannar mitt bröst — och lugnas och tiger —
nu står natten tät som en mur av bly — — —
och nu stiger jag — sjunker jag — sti-ger —
i en mumlande — tumlande sky — —
och nu — lyftes jag — lyftes — Gud — jag är— ***fri!***
Och förlåt — om jag — slog dej — Mari!

VÅRKÄNNING

Jag vet var spindlarna spänna
i vassen nät över vattnet,
var den skummaste dagningen dallrar
i den blommande ljungens skogar.
Jag har räknat bäckarnas dammar
av korslagda, nerblåsta grenar,
från kärrlandets mörkgula björkar —
jag har sett var de unga uttrarna
gå att jaga i grumliga vågor
under lösa, gungande tuvor
och gula, vaggande land.
Jag har känt det dunklaste dunkla,
som lever och njuter och lider
under gräsens flätade täcke,

som kravlar och krälar och kryper
och fångar och dödar och äter
och avlar och dör för att leva
pånyttfött i kommande tider ...
Jag vet alla vägar för vattnet
där de nyfödda bäckarna mumla,
under mossornas multnande skogar,
under böljande lövverk, som myllra
av kvickbent och svartbrant och maskvitt,
som väntar på växande vingar
till soldans i berglandets vår.

*

Det visslar en bondtrygg stare,
det skymtar en räv över mon,
det hoppar en jagad hare —
jag trampar en mask med skon.
Jag blev väckt av liv som larmar —
jag har vaknat i vårens armar,
och fast hungrig jag strängt min lyra,
bland alarnas droppande blom,
är jag rusig av vårens yra,
där jag går i min fattigdom

JÖNS LEKARES KVINNOR

Jöns Lekare satt vid elden, som pep bland sura trän,
och sög sin vinrotspipa och sträckte styva knän.
Han talade gamla sagor på ett rent och ohöljt språk
om forna dagar och kvinnor och rus och älskogsbråk.

”Mina kvinnor ha varit många och bli väl många
fler
fast hågen att be och att brinna har slocknat mer
och mer.
Och somliga ha väl gråtit — och andra ha skrattat
kallt,
och kvinnan hon är väl underlig, för att Gud har
så befallt.

Min första var ond och hetsint och öm och grym
och snäll,
och med erfaren, trånande kärlighet förförde hon
mej en kväll
och grät många bittra, tårar och ville ha mej till
ähta man —
Men det är somt en kan och somt en på inga villkor
kan.

Den andra var emanciperad och ren, och kysk och
skär,
och predikade renhet i levernet och var fri från
köttets begär.
Och jag var ett Adams barn och fann klokast att
packa och gå. —
Hennes tal jag gömde i hjärtat och trodde hon
menade så.

Men jag undrar ändå om predikandet var bara
ett nytt sorts garn,
för hon är gift sedan länge och har många, många
barn.. .
Och det vart många andra, som jag inte mera minns.
Och där lusten brunnit hetast är ett rum där intet finns.

Ty den sista kvinna jag älskat, det sista begär jag
känt,
har gjort min själ till ett tomrum, där det innersta är
förbränt,

Och till sist är väl allting aska och vitt som vissnat
strå —
och kanske det är det bästa — det blir nog lugnast då.”

TAL TILL JONATHAN

I

Säg, varför skall du, Jonathan, sörja och lida,
kan du inte vara rosam och rolig som förr,
när du sitter i din stuga medan tiderna skrida,
medan stormarna larma med din förstugudörr.

Omkring dej har du fattigdomens paltor och trasor
och män som rulla galna i tillvarons grop —
och din själ har hållts bräddfull av jagande fasor,
och ditt inre är ett nödscri, en döendes rop.

Men du måste bliua kall, du må sluta att brinna,
innan livets tunga järnhand slår din ande ihjäl.
Låt gudar och djävlar ur din hjärna försvinna
— du måste bliua hård för att rädda din själ!

Vad båtar det att stirra sej blind och att tänka
på allt som är förvuxet och krokigt och snett?
På alla vilda ögon som fåniga blänka
på allt som drömmer galenskap och vaknar i svett?

II

Gå knyt dej i skuggan, gosse,
och sov under svala trän,
och hölj ditt arma huvud,
för bett från flygande fän!
Och skälls du för en latmask,
så ge gott igen:
”*Ni* pressar er framåt mot graven,
med bekymmer varenda dag —
jag ligger i lundens svalka
och bara väntar, jag.”

HELGDAGSKVÄLL I TIMMER- KOJAN

Bort, längtande vekhet ur sotiga bröst,
vik, bekymmer ur snöhöljda bo!
Vi ha eld, vi ha kött, vi ha brännvin till tröst,
här är helg, djupt i skogarnas ro!

Sjung, Björnbergs-Jon ur din fullaste hals
om kärlek och rosor och vår!
Stäm fiolen, Brogren, och spela en vals
för spökblåa, månlysta snår!

Under stjärnornas glans flyger nattens dis
som ett sus över barkhåljt tak,
och det tjuiter i Lammelons sprickande is,
där det stöper från öppen vak.

Det är mil efter mil till lador och hus
där frosten går tjurig vid grind,
här är lustigt i stockeldens gula ljus,
som darrar i nattens vind.

Du är fager, Brogren, i eldglans röd,
där du gnider din svarta fiol,
för mat och för brännvin du glömt all nöd,
och din panna är ljus som en sol.

Och Jon, där du sitter vid grytan din,
en baron i din mollskinnsskrud,
se fast åren ha garvat ditt sega skinn,
i ditt sot är du ung som en gud!

Och Vargfors-Fredrik, du skrattande man,
som vill alla uslingar väl
kom, sjung om din ungdoms synd, om du kan,
och en skål för din gossesjäl!

Och när morgonens stjärnor blekna och dö
och när ångorna stelna till is,
och när dagningen skälver på myr och sjö
vi sova på doftande ris.

Då sova vi alla på granris tungt
och drömma om bleka mör
och snarka och vända oss manligt och lugnt,
medan elden falnar och dör.

NÄR GASKEN DOG

Han vred sig på sin sotsäng i vårdande kval,
Gasken, spelman från Särna i Sjö:
”Jag skall spela för djävlarne i Gammal-Erkers sal —
det är kusligt för en spelman att dö!”

Han rev och slet i täckena och sparkade sig sår,
och väggaveln brakade och brast:
”Jag har tjänat under satan i tretton glada år,
jag har spelat mig i helvetet fast!”

Och Banga, predikanten, botade och bad:
”Fräls spelman, som brutit dina bud!”
Men Gaskens gamla mor mente: ”Han har varit glad,
Gasken spelman har spelat som en gud.

Det är ej Herrens vilja att han osalig går
att brinna utan ände i ondfolkets stad.
Ska inte han, som över duvolek och fåglalåt rår,
kunna tåla att man dansar och är glad?”

Och Banga, predikanten, som bad i hans hus,
han darrade och kinden var blek,
lian hörde tydligt svartänglavingarnas sus,
när den lede kom att hämta sin stek.

Men Gasken bara svor och förbannade sin nöd
och ropade och tiggde om tid
att sona sina felsteg, att få vin och bröd
till syndernas förlåtelse och frid.

Så reste han sig stirrande, vildögd och blek
och såg Gammel-kar'n med bockfot och svans,
som vinkade välkommen till svartingarnas lek
och till svavelgula smådjävlers dans.

Sen såg han på sitt folk och mumlade godnatt,
och blev glad och förbannade ej mer,
sen dog han med ett skallande, vansinnigt skratt
och sjönk stillsamt på sänghalmen ner.

Och stilla vart kring lägret där spelmannen låg,
som tjänat djävulen med strängalåt och lek.
Men till morgon man Banga, den andlige, såg
stå vid bädden, bedjande och blek.

Och Banga var alltsedan en skugga av sig själv
och predikade ej mera som förr. —
Det är kusligt vara färjkarl vid dödens älv,
att ha vaktjänst vid tystnadens dörr.

Men Gasken sover ljuvligt under gräs och grus —
kanske fick han det bättre än man tror?
Kanske spelar han på gästabud i Abrahams hus,
där den eviga fridsamheten bor?

TJUVSKYTTE

Mätt av åren, tung och darrhänt
var han bliven, Jägar-Vilhelm,
satt med mig på dikeskanten,
täljde lugnt sin levnads sägner,
rökte, talade och sade:

”Rikmän togo våra skogar,
togo våra magra tegar,
togo våra barn och hustrur.
Ville göra oss till slavar,
och förbjuden blev vår jaktmark,
brott det blev att högdjur döda.
Men jag tänkte: Jag vill hämnas,
edra högdjur vill jag fälla
för att edert rov må mätta
mig och mina glupska ungar.

Vida, vida har jag färdats
högt på fjäll och djupt i dalar;
långt från bygd och mil från vägar
har min nötta bössa sjungit
dödens sång för treårsälgar. —
Flått dem har jag, ostört ensam,
styckat mular, stekt på glöden,
ätit kött och druckit brännvin,
glad vid doft av blodet röda,
som fått rinna ut på marken.
Köttet har jag gömt i skrevor
under vindfällt, torkat granris,
tills jag hämtat kraft och vilat
nog att kunna hemåt draga
med min last av lår och bogar.

Och i huden, varm och blodig,
har jag rullat säkert in mig,
för att dold i beckmörkt bergpass
sova utan onda drömmar,
mätt av vilt och trött att döda.

Gosse, jag har burit älgkött
säckvis genom svarta dalar,
vadat över sankar myrar

bort och åter till min slaktplats;
mest i nätter utan månljus,
mest i becksvar, stjärnlöst mörker,
ledd av vinden, sedd av ingen,
burit salt från byn till kojan
och grävt tunnor ner i marken,
saltat ned och tackat Herren
för en god och vältjänt näring,
mat åt kvinna, mig och ungar.

Nu det lidit långt på kvällen,
sol går ner, det skymmer sakta
kring de gamla kända marker.
Gammal är jag, slut är jakten,
men jag yves och jag glädes
över vägar jag har vandrat,
över faror jag har bröstat,
mest dock över djur jag dödat
och i mörka nätter styckat,
medan markens nya herrar
slumrat mellan vita lakan.”

HEMLÄNGTAN

Jag är trött, jag är led på fabriken,
jag vill hem till jordhöljt bo,
till min koja vid Blodstensmyren,
i de gröna gömmenas ro.
Jag vill leva på bröd och vatten,
om jag endast strax får byta
allt gasljus och larm mot natten
där timmarna tysta flyta.

Jag vill hem till dalen vid Pajso,
till det gräsiga kärret vid So,
där skogarna murgrönsmörka
stå i ring kring mossig mo,
där starrgräs i ånga växer

vid källor som aldrig sina
och där växter väva i jorden
sina rötter silkesfina.

Jag vill hem till dalen vid Kango
där ljungen står brinnande röd
som ett trots i flammande lågor
framför höstens hotande död —
där fjärilar, färggrant glada
på mjöliga vingar sväva
och tunga, sjungande humlor
i den svällande myllan gräva.

Jag vill hem till det fattiga folket
som svettas i somrarnas glöd,
som vakar i bittra nätter i envig
mot köld och nöd. —
Jag vill dit där molnen gå tunga
under skyn där stjärnor skina,
och där obygdshorsarna sjunga
i takt med visorna mina.

DEN SISTA SÅNGEN

Släck dina stjärnors sken
du höga urskogs natt,
och mörkna, unga ljung
inunder gråa granar!
God natt, mitt vandrarliv,
var tyst mitt galna skratt,
och flygen långsamt bort,
min ungdoms svarta svanar!

God natt, du höga hem,
farväl mitt barndornsland!
Ditt dunkel går i rött,
som blod blir morgonljuset!
Min själ är sjuk och tom,

min själ är ond och led —
nu låt mig sova tungt
på daggbegjutna gruset!

Lång var min längtans kväll,
min själ var evig eld —
som brann likt döda träd
i junivindar varma. —
Sjung, skog, din svala sång
tills drömmaren är död —
och kring hans hårda bädd
låt morgonstormen larma!